

Андрій Яворський

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки (Україна)

Лексика української підляської говірки в поезії Юстини Королько

Анотація. У поезії Юстини Королько проаналізовано лексичні особливості підляської говірки. Використані авторкою підляські лексеми систематизовано і прокоментовано з погляду походження. Встановлено, що значну групу складають запозичення, переважно з польської та російської мов. З'ясовано специфіку застосування поетесою говіркових елементів. Ю. Королько не просто зробила спробу використання окремих діалектизмів чи стилізації під діалектне мовлення. Її твори суціль написані підляською говіркою, яка, по суті, виконує функцію літературної мови. Тексти настільки повно репрезентують українські говірки Північного Підляшшя, що можуть з успіхом використовуватися як матеріал для діалектологічних студій.

Ключові слова: діалект, підляська говірка, лексема, діалектизм, лексичний діалектизм, лексичне значення, лексичне запозичення.

Започатковану ще в 80-х рр. й особливо активно реалізовану на початку 90-х рр. ХХ ст. традицію творити літературу українською підляською говіркою нині продовжує Юстина Королько – молода поетеса з Північного Підляшшя. Її вірші були надруковані в часописі Союзу українців Підляшшя «Над Бугом і Нарвою» 1997 р. [Королько Ю. 1997], у двох числах щорічника «Український літературний провулок» – за 2006 р. [Королько Ю. 2006] та 2007 р. [Королько Ю. 2007]. У 2005 р. редакція журналу «Над Бугом і Нарвою» видала збірку її поезій «Між золотом і смертю» [Королько Ю. 2005].

Підляський колорит поетичного мовлення Юстини Королько відзначив краєзнавець із Рівного Богдан Столярчук: «Її вірші окутані теплою і ніжною говіркою» [Столярчук Б. 2012, с. 33]. Щоб переконатися в достовірності цього твердження, нами зроблено було спроби проаналізувати в поетичних текстах авторки риси українських говірок Північного Підляшшя на рівні фонетики [Яворський А. 2014] і словозміни [Яворський А. 2013]. У результаті проведеного дослідження переконливо доведено, що «авторка не просто вдалася до використання окремих діалектних елементів чи стилізації під діалектне мовлення, як це помічено у творах “материкових»

письменників-вихідців із Полісся, зокрема Володимира Лиса, Володимира Дрозда, Володимира Даниленка, Валерія Шевчука, Миколи Никончука та ін. Її твори суціль написані підляською говіркою, тобто являють собою так званий олітературений діалект. Тексти настільки повно репрезентують українські говірки Північного Підляшшя, що можуть з успіхом використовуватися як матеріал для діалектологічних студій» [Яворський А. 2014, с. 313–314].

У зв'язку з цим у поетичних текстах Ю. Королько цікаво простежити і специфічну лексику українських говірок Північного Підляшшя.

У художньому мовленні Юстини Королько лексичні діалектизми представлено в основному полонізмами – запозиченнями з польської мови чи з інших мов за польським посередництвом¹. Зрозуміло, що більшість таких лексем адаптовано до фонетико-морфологічних особливостей української підляської говірки.

Поетеса активно використовує полонізми з різних тематичних груп місцевого словника, з усіх лексико-граматичних класів.

Найбільше польських запозичень виявлено серед іменників, переважно найменувань конкретних предметів: *запалкі* «сірники» (пол. *zapalki*), пор.: *одягняна туолько в животік з каштана і ручки з запалок* [Королько Ю. 2007, с. 33]; *гузік* «гудзик» (пол. *guzik*), пор.: *кольорами запінаю свіет на остатні гузік* [Королько Ю. 2007, с. 40]; *банька* «бульбашка» (пол. *bania*), пор.: *в баньках з мила одпливаємо в тішину* [Королько Ю. 2007, с. 27]; *бутелька* «пляшка» (пол. *butelka*), пор.: *розоб'ємо бутелькі на наших головах* [Королько Ю. 2007, с. 22], *в долінах солодкеї води ковкаєш капслі на бутельках* [Королько Ю. 2007, с. 28]; *капсель* «ковпачок» (пол. *kapsel*), пор.: *в долінах солодкеї води ковкаєш капслі на бутельках* [Королько Ю. 2007, с. 28]; *криж* «хрест» (пол. *krzyż*), пор.: *Христос умер на крижові й воскрес* [Королько Ю. 2007, с. 27], *кричу в небо над крижамі* [Королько Ю. 2007, с. 30], *в гуцарові крижов оксамітна долоня розтірає мніє віска* [Королько Ю. 2007, с. 33], *похіляне крижие паметі* [Королько Ю. 2007, с. 31], *танцюю міжду крижамі і всьо молюсь* [Королько Ю. 2007, с. 34]; *ліна* «канат» (пол. *lina*), пор.: *в люстрах твари ногі на лінах* [Королько Ю. 2007, с. 34]; *люстро* «дзеркало» (пол. *lustro*), пор.: *в люстрах твари ногі на лінах* [Королько Ю. 2007, с. 34], *од люстра одбіваюсь туолько* [Королько Ю. 2006, с. 122], *одбляск люстра* [Королько Ю. 2007, с. 21], *одбіти в люстрах ховаються пуд рами* [Королько Ю. 2007, с. 27], *фільзофія пульсує в люстрові*

¹ Окремі слова, кваліфіковані нами як полонізми, можуть бути праслов'янськими архаїзмами, які, вважаємо, в підляських говірках підтримувані саме польським впливом.

[Королько Ю. 2007, с. 30], *загледає на пальцях коб лєні зобачити люстра* [Королько Ю. 2007, с. 33], *так барзо бракує тебе по другуй стороні люстра* [Королько Ю. 2007, с. 33], *наш дуом в норіє кроліка пуд розбітим люстром* [Королько Ю. 2007, с. 45]; манкет «манжета» (пол. *mankiet*), пор.: *помалу скапуют із стертих манкетув в чари повни віна* [Королько Ю. 2006, с. 121]; *полапка «пастка»* (пол. *pułarka*), пор.: *коти-посідухи попалісь в своєй полапці* [Королько Ю. 2007, с. 23]; *тафля «пластина»* (пол. *tafla*), пор.: *на шкляних тафлях оси сскробуют весну* [Королько Ю. 2006, с. 117]; *фотель «крісло»* (пол. *fotel*), пор.: *животи оперти на вибжджаних фотелях* [Королько Ю. 2007, с. 20]; *лямпа «лампа»* (пор. *lampra*), пор.: *злетімось як тьми до лямпи* [Королько Ю. 2006, с. 119]; *спуст «замок, засув»* (пол. *spust*), пор.: *живемо замкньони на всіє спусти* [Королько Ю. 2007, с. 35]. Полонізви трапляються серед назв машин, механізмів: *вінда «ліфт»* (пол. *winda*), пор.: *страшаться віндами і прорваними сходами* [Королько Ю. 2007, с. 24]; *ровер «велосипед»* (пол. *rower*), пор.: *то бабця з відром води звонок ровера брамка дєвери* [Королько Ю. 1997, с. 11]; *карузеля «карусель»* (пол. *karuzela*), пор.: *коб свїєтло лієчило карузєлі покручаних долонюв* [Королько Ю. 2007, с. 20], *туолько што починаєтьсє будьонна карузєля* [Королько Ю. 2007, с. 42]; найменувань різних споруд та частин будівель: *пристанок «зупинка, мала залізнична станція»* (пол. *przystanek*), пор.: *на пристанках шумно встєє нови час* [Королько Ю. 2007, с. 21]; *полап «стєля»* (пол. *pułap*), пор.: *а в хаті крутятьсє столи загубяни полапи* [Королько Ю. 2007, с. 20].

До групи іменників із конкретним значенням прилягають лексеми *кропля «крапля»* (пол. *kropła*), пор.: *стерта скрипом дєвери і кропляю бьуюцю в окно* [Королько Ю. 2006, с. 118]; *сєрка «сірка»* (пол. *siarka*), пор.: *на днові мого слуху смокі випльовуют сєрку* [Королько Ю. 2007, с. 35]; *дзюрка «дірка»* (пол. *dziurka*), пор.: *всьо окружующє влілось чєрез дзюрку в рані* [Королько Ю. 2006, с. 119], *загледають чєрез дзюркі од ключа* [Королько Ю. 2006, с. 121], пор. ще похідне *дзюрави «дірявий»* (пол. *dziurawy*), пор.: *а завтра нікне пустє звїхняє дзюраєє як сіто* [Королько Ю. 2007, с. 29]; *ходнік «тротуар»* (пор. *chodnik*), пор.: *по ходніках шопотом промикають прохожи* [Королько Ю. 2007, с. 23].

У групі анатомічних та фізіологічних назв простежено лексеми *твар «обличчя»* (пол. *twarz*), пор.: *муой чоловієк одягняни в сонцє і твар його так сієє* [Королько Ю. 2007, с. 25], *твар заліває кров і жовч – страшу всіх* [Королько Ю. 2007, с. 32], *ти так спокуойно течєш по моюом запилянум тварові* [Королько Ю. 2007, с. 38], *кольора розліуюцьє по тварові* [Королько Ю. 2006, с. 118], *лініво одворочую твар* [Королько Ю. 2006, с. 122], *твари з камієня* [Королько Ю. 2007, с. 20], *згіне в тварув і масок* [Королько Ю. 2007, с. 28], *паперови*

твар малюють [Королько Ю. 2007, с. 36]; *женса «вія»* (пол. *rzęsa*), пор.: *женси розвівають сьвіет якби настав день мотилок* [Королько Ю. 2007, с. 41]; *шпон «кіготь»* (пол. *szpon*), пор.: *шпони крукув* [Королько Ю. 2007, с. 20]; *взрок «зір»* (пол. *wzrok*), пор.: *мутітьсья мніє взрок перед їх бляском* [Королько Ю. 2007, с. 37], *ворочаюсь і скланяю повієкі перед скварцьом – взроком без скази* [Королько Ю. 2006, с. 117].

Тематична група назв тварин, комах маніфестована полонізмами *смок «змій»* (пол. *stok*), пор.: *на днові мого слуху смокі випльовуют сярку* [Королько Ю. 2007, с. 35]; *тьма «нічний метелик»* (пол. *śta*), пор.: *злетімось як тьми до лямпі* [Королько Ю. 2006, с. 119]; найменувань рослин – *огурок «огірок»* (пол. *ogórek*), пор.: *в ваннах кісят огуркі* [Королько Ю. 2007, с. 36].

Назви процесів, дій, станів репрезентують іменники *вицєчка «екскурсія»* (пол. *wycieczka*), пор.: *по дорозі з вицєчки з Кійова* [Королько Ю. 1997, с. 11]; *самобуйство «самогубство»* (пол. *samobójstwo*), пор.: *в змієнах вієри самобуйствах претенсиях* [Королько Ю. 2007, с. 37]; *бляск «блиск», одбляск «відблиск»* (пол. *blask, odblask*), пор.: *мутітьсья мніє взрок перед їх бляском* [Королько Ю. 2007, с. 37], *одбляск люстра* [Королько Ю. 2007, с. 21]; *оглошенє «оголошення»* (пол. *ogłoszenie*), пор.: *встає нови час по переходжаних оглошеннях* [Королько Ю. 2007, с. 21]; *жицє «життя»* (пол. *życie*), пор.: *в нас сонце... повторає жицє по жицьові* [Королько Ю. 2007, с. 31], *луожко... переповняє неколі на половіну смерті і жиця* [Королько Ю. 2007, с. 37], *мієла тебе любіті ... цієле жицє* [Королько Ю. 2007, с. 42].

Кілька полонізмів використано й у групі іменників з абстрактним значенням: *літосьць «жалість, співчуття»* (пол. *litość*), пор.: *топітьсья долоня в долоні літосьці* [Королько Ю. 2007, с. 42]; *ульга «полегшення»* (пол. *ulga*), пор.: *кричу в небо над крижамі – якая ульга* [Королько Ю. 2007, с. 30]; *сказа «огріх, вада; недосконалість»* (пол. *skaza*), пор.: *скланяю повієкі перед скварцьом – взроком без скази* [Королько Ю. 2006, с. 117]; *претенсия «претензія»* (пол. *pretensja*), пор.: *в змієнах вієри самобуйствах претенсиях* [Королько Ю. 2007, с. 37]; *фільозофія «філософія»* (пол. *filozofia*), пор.: *фільозофія пульсує в люстрові* [Королько Ю. 2007, с. 30]; *припадок «випадковість»* (пол. *przypadek*), пор.: *то не припадок же не сплю* [Королько Ю. 2007, с. 36]; *пльотка «чутка, плітка»* (пол. *plotka*), пор.: *ти не одгадав... моїх пльоток* [Королько 2007, с. 45].

У групі найменувань природних явищ виявлено лексеми *фаля «хвиля»* (пол. *fala*), пор.: *волоси пахлі фалямі* [Королько Ю. 2007, с. 43], *насмієшкі омивають спливають фалямі* [Королько Ю. 2006, с. 122], *колиєше фаля* [Королько Ю. 2007, с. 20], *колишу фалі до смерті*

[Королько Ю. 2007, с. 41]; вулькан «вулкан» (пол. *wulkan*), пор.: *уха обліпляю вульканами повними смоли* [Королько Ю. 2007, с. 35].

До полонізмів можна віднести й субстантив *поранок* «початок ранку» (пол. *poranek*), пор.: *поранок встає по звонкові будильника і муоцной каві* [Королько Ю. 2007, с. 21], *заточились поранкі і вечера – одна колотнеча* [Королько Ю. 2007, с. 23], *проста ніби поранок в вітругу* [Королько Ю. 2006, с. 118], *а потім випьем звикли поранок* [Королько Ю. 2006, с. 119], *ласкаюсь і тулюсь скуляна пуд серцьом розцвітаю поранком* [Королько Ю. 2007, с. 20], *буджусь при тобіє што поранок м'яка як мгла* [Королько Ю. 2007, с. 44].

У групі дієслівної лексики засвідчено такі полонізми: *виставати* «випирати» (пол. *wystawać*), пор.: *твої ноги будут виставати спуд ковдри* [Королько Ю. 2006, с. 119]; *лапати* «ловити», *злапати* «піймати» (пол. *łapać, złapać*), пор.: *лапаємо чисте повітря* [Королько Ю. 2007, с. 22], *тримавшись криесла злапаєм дотик* [Королько Ю. 2006, с. 119]; *пукати* «стукати», *запукати* «постукати» (пол. *ukać, zukać*), пор.: *воздух круто стірається в порох пукєє в урни* [Королько Ю. 2007, с. 34], *запукаю до твоїх двери* [Королько Ю. 2007, с. 21], пор. ще похідне *пуканє* «стукіт, стукання», пор.: *коб ти не порисовав пуканьом усмієшкі* [Королько Ю. 2007, с. 43]; *кісіті* «квасити» (пол. *kisić*), пор.: *в ваннах кісят огуркі* [Королько Ю. 2007, с. 36]; *переочити* «прогаяти» (пол. *przeoczyć*), пор.: *моє слово приготуєє коб збавіті любов не переочиті* [Королько Ю. 2007, с. 30]; *плошиті* «полохати, лякати», *сплошиті* «сполохати, налякати» (пол. *łoszyć, spłoszyć*), пор.: *заспани оддых плошит вієчни огонь* [Королько Ю. 2007, с. 24], *не шевельну рукою коб не сплошиті* [Королько Ю. 2006, с. 118], пор. ще похідне *несплошани* «несполоханий», пор.: *за окнами присієє несплошани воздух* [Королько Ю. 2007, с. 27]; *промикати* «проноситися» (пол. *przemykać*), пор.: *по ходніках шопотом промикают прохожи* [Королько Ю. 2007, с. 23]; *жлобіті* «робити заглиблення; довбати», *вижлобіті* «зробити заглиблення; видовбати» (пол. *żłobić*), пор.: *мієсець жлобіт талію* [Королько Ю. 2007, с. 43], *на моїх пальцях осієє пил постарієє і вижлобіт сліди* [Королько Ю. 2007, с. 38], пор. ще похідне *вижлобяни* «видовбаний; такий, що має зморшки», пор.: *слідами вижлобяних долоніуєє бігу по волосах* [Королько Ю. 2007, с. 23]; *зздростіті* «зздрити» (пол. *zazdrościć*), пор.: *лжемо як наняті коб нам не зздростіті всього навіть того чого не маємо* [Королько Ю. 2007, с. 36], *зздростят стоїмо нусти і задовольони* [Королько Ю. 2007, с. 36]; *доптати* «топтати», *придоптовати* «притоптувати» (пол. *deptać, przydeptywać*), пор.: *і на што ж встаєєш лієвою ногою допчєєш моїє очі* [Королько Ю. 2007, с. 29], *ходжу навколо і придоптую штораз то нови моїє сліди* [Королько Ю. 2007, с. 29]; *кляскати* «плескати»

(пол. *klaskać*), пор.: *на што ж кляскати стоя* [Королько Ю. 2006, с. 118]; *скланяті «схилати, опускати»* (пол. *skłaniać*), пор.: *скланяю повікі перед скварцьом* [Королько Ю. 2006, с. 117]; можливо, також *потикатіся «спотикатися»* (пол. *potykać się*), пор.: *потикаюсь о твоїе очи* [2007, с. 44].

Імовірно, польські впливи відображають дієприкметники *заказани «заборонений»* (пол. *zakazany*), пор.: *з долонюв... стертих перед остатнім дотиком заказаних двери рая* [Королько Ю. 2007, с. 33]; *затрути «отруений»* (пол. *zatruty*), пор.: *в затрутих одиначеством кутках ховається наша скритосьць* [Королько Ю. 2007, с. 21], *як затрути стриєли летімо бізько але з боку* [Королько Ю. 2006, с. 20]. Із польським дієсловом *kulić «зіщулювати, згинати, звивати»* пов'язаний дериват *скуляни*, пор.: *ласкаюсь і тулюсь скуляна* [Королько Ю. 2007, с. 20]; із дієсловом *szochrać «обламувати, обрубувати гілля»* – дієприкметник *розчохрани*, пор.: *потим скачеш через розчохрани ліса* [Королько Ю. 2007, с. 28]; із *otulić «укутати»* – *отуляни*, пор.: *судьба утуляна скалами і мглою* [Королько Ю. 2007, с. 33].

Виразні полонізми виявлено серед прикметників, зокрема назв фізичних властивостей предметів: *зімни «холодний»* (пол. *zimny*), пор.: *в зімни каменіє вбіваємо наши тайни* [Королько Ю. 2006, с. 120]; *квасни «кислий»* (пол. *kwaśny*), пор.: *той квасни смак в ротіві з далека шарпає горло* [Королько Ю. 2007, с. 29]; *шари «сірий»* (пол. *szary*), пор.: *рукі опадают як шарє лісьце* [Королько Ю. 1997, с. 11]; *штивни «жорсткий»* (пол. *sztwywny*), пор.: *сушим старії простиніє бієли і штивни* [Королько Ю. 2006, с. 120]; найменувань рис характеру й особливостей поведінки людини: *звінни «моторний, спритний»* (пол. *zwinny*), пор.: *завтра встану звінна як дзісь* [Королько Ю. 2007, с. 20], *звінни ногі і руовни оддих* [Королько Ю. 2007, с. 31]; *упарти «впертий»* (пол. *uparty*), пор.: *упарти в вієри а вієримо обидвоє* [Королько Ю. 2006, с. 120]. Як виразні полонізми кваліфікуємо і прикметники *млєчни «молочний»* (пол. *mleczny*), пор.: *за млєчним плотом воли плюск вбіває паліє часу* [Королько Ю. 2006, с. 120]; *аксамітни «оксамитний»* (пол. *aksamitny*), пор.: *аксамітна долоня розтірає мніє віска набракняни* [Королько Ю. 2007, с. 33]; *правдзіви «справжній», неправдзіви «несправжній», пор.: за мною мур ясных тієні почті неправдзівих* [Королько Ю. 2006, с. 122], *і биті хоч на міг – правдзіви* [Королько Ю. 2006, с. 121]; *остатні «останній»* (пол. *ostatni*), пор.: *кольорамі запінаю сьвієт на остатні гузік* [Королько Ю. 2007, с. 40], *на сієти раз всьож-такі одсчочу перед остатньою мінутою* [Королько Ю. 2007, с. 29], *з долонюв... стертих перед остатнім дотиком заказаних двери рая* [Королько Ю. 2007, с. 33]. Можливо, адаптацію в підляській говірці польського *przejrzysty* або його вплив засвідчує

прикметник *прозристи* «прозорий», пор.: *в прозристу гуліцію ночі вносіт нас* [Королько Ю. 2007, с. 26].

Кілька виразних полонізмів простежено у складі прислівникової лексики: *барзо* «дуже» (пол. *bardzo*), пор.: *і хоч я так барзо стараюсь тії тисячи всьо буольш гришат* [Королько Ю. 2007, с. 32], *так барзо бракує тебе по другуй стороні люстра* [Королько Ю. 2007, с. 33]; *дзісь, дзіся* «сьогодні» (пол. *dziś, dzisiaj*), пор.: *але нам дзісь наснілось* [Королько Ю. 2007, с. 36], *стрилялі дзісь перед полудньом* [Королько Ю. 2007, с. 43], *завтра встану звінна як дзісь* [Королько Ю. 2007, с. 20], *хілюсь над тобою коб спав дзісь лені* [Королько Ю. 2007, с. 33], *може хватіт на дзіся* [Королько Ю. 2007, с. 25]; *лені, лені* «краще» (пол. *lepiej*), пор.: *хілюсь над тобою коб спав дзісь лені* [Королько Ю. 2007, с. 33], *загледає на пальцях коб лені зобачиті люстра* [Королько Ю. 2007, с. 33]; *мабуть, також глубіей* «глибше» (пол. *głębiej*), пор.: *глубіей дівюсь стружу очи* [Королько Ю. 2007, с. 24]; *украдко* «крадькома» (пол. *ukradkiem*), пор.: *усьміхаємся украдко* [Королько Ю. 2007, с. 36], *в погребях пригледаємся украдко* [Королько Ю. 2007, с. 44], *погледає украдко куот* [Королько Ю. 2006, с. 120]; можливо, й *навилют* «наскрізь» (пол. *na wylot*), пор.: *моіє велізуоразни очи навилют біели білюсенькі* [Королько Ю. 2007, с. 32].

У структурі підрядного умовного речення в конструкції *єслі уміраю на ново роджусь* [2007, с. 40] зауважено сполучник *єслі*, який у підляську говірку, очевидно, також був запозичений із польської мови (пол. *jeśli*). У підрядних часових реченнях, які вказують на часові межі, період тривання дії або стану у функції сполучника вжито слово *аж* «поки», пор.: *жду аж перевернешся на буок* [2007, с. 37], *терпімо рико глухі крик моїх слюоз... аж виплачем з себе всьо* [2007, с. 38], *жду аж спасеш мене завтра од любові помсти і дня* [2007, с. 44]. Нема сумніву, що цей сполучний засіб з'явився шляхом запозичення польського сполучника *aż*.

Іншу групу запозичень складають росіянізми, у тому числі слова церковнослов'янського походження. Найбільшу їх кількість виявлено серед іменників, зокрема назв абстрактних понять: *завість* «заздрість» (рос. *зависть*), пор.: *присягну стерегчи оддиху перед завістюю* [Королько Ю. 2007, с. 34]; *одіночество* «самотність» (рос. *одиночество*), пор.: *в затрутих одіночеством кутках ховається наша скритосьць* [Королько Ю. 2007, с. 21], *і так в одіночестві бороню вічністьці* [Королько Ю. 2007, с. 34]; *судьба* «доля» (рос. *судьба*), пор.: *на злуосць судьбіє бачу туолько плями* [Королько Ю. 2007, с. 26], *судьба... загледає на пальцях коб лені зобачиті люстра* [Королько Ю. 2007, с. 33], *достанеш в руки свою судьбу* [Королько Ю. 2007, с. 40]; *пространство* «простір» (рос. *пространство*), пор.: *слухаємо*

в *воздушном пространстве* [Королько Ю. 2006, с. 120]; *подобіє* «подоба» (рос. *подобие*), пор.: *я створана на образ і подобіє Бога* [Королько 2007, с. 31]; назв дій, процесів, станів: *вздох* «зітхання» (рос. *вздых*), пор.: *глибокім вздохом попереджуємо смерть* [Королько Ю. 2007, с. 35]; *воздиханія* «зітхання» (рос. *воздыхания*), пор.: *вкочую їх пуд дуом моїх воздыханій* [Королько Ю. 2006, с. 120]; найменувань конкретних предметів та їх сукупностей: *часи* «годинник» (рос. *часы*), пор.: *тикают часи скрипят секунди* [Королько Ю. 2007, с. 30]; *воротнік* «комірець» (рос. *воротник*), пор.: *ковкают будні кольору стіен і помятих воротнікуов* [Королько Ю. 2007, с. 36]; *більйо* «білизна» (рос. *бельё*), пор.: *ше туолько більйо і очи висохнут на клямках* [Королько Ю. 2007, с. 29]; номінацій людей: *чародей* «чаклун» (рос. *чародей*), пор.: *як чародей перейті босо не окалічивишись* [Королько Ю. 2007, с. 34]; анатомічних назв: *вісок* «скроня» (рос. *висок*), пор.: *аксамітна долоня розтірає мніе віска набракняни* [Королько Ю. 2007, с. 33], *кажди як звіер в кождум сільній розбіти віска* [Королько Ю. 2006, с. 121]. До виразних росіянізмів належить лексема *воздух* «повітря» (рос. *воздух*), пор.: *кружусь в воздухові безвоздушном* [Королько Ю. 2007, с. 32], *воздух круто стірається в порох* [Королько Ю. 2007, с. 34], *рострачує запах в змучани радосьцою воздух* [Королько Ю. 2006, с. 119], *воздух тає в сонцьові* [Королько Ю. 2006, с. 122].

Перелік запозичень із російської мови продовжують прикметники *воздушни* «повітряний» (рос. *воздушный*), пор.: *слушаємо в воздушном пространстве* [Королько Ю. 2006, с. 120]; *прозрачни* «прозорий» (рос. *прозрачный*), пор.: *прозрачна як павутієне літа* [Королько Ю. 2006, с. 118]; *разни* «різний» (рос. *разный*), пор.: *у нас разни цілі* [Королько Ю. 2007, с. 30]; *обіцати* «обіцяти» (рос. *обещать*), пор.: *мніе обіцалі што колі я спасаюсь кругом мене спасаються тисячи* [Королько Ю. 2007, с. 32], *обіцала собіє* [Королько Ю. 2007, с. 42]; *спротивлятісь* «чинити опір» (рос. *сопротивляются*), пор.: *схочеш єї повернуті – не буде спротивлятісь* [Королько Ю. 2007, с. 40]; *шевельнуті* «ворухнути» (рос. *шевельнуть*), пор.: *не шевельну рукою коб не сплошиті* [Королько Ю. 2006, с. 118]; *сохраняті* «зберігати, оберігати» (рос. *сохраняют*), пор.: *сохраняє мене пусти ломот в голові* [Королько Ю. 2007, с. 30]; субстантивовані прикметники *прошле* «минуле» (рос. *прошлое*), пор.: *прошле оттісне на нас слід як што дня* [Королько Ю. 2006, с. 119], *непонятне* «незрозуміле» (рос. *непонятное*), пор.: *голубью непонятне* [Королько Ю. 2007, с. 44] а також дієприкметник *окружающе* «навколишнє» (рос. *окружающее*), пор.: *всьо окружающе влілось через дзюрку в рані* [Королько Ю. 2006, с. 119]; прислівник *почті* «майже» (рос. *почти*), пор.: *за мною мур ясных тієні почті неправдзівих* [Королько Ю. 2006, с. 122]; прийменник *міжду*

«між» (рос. *между*), пор.: *виходжу міжду люде* [Королько Ю. 2007, с. 36], *танцюю міжду крижамі* [Королько Ю. 2007, с. 34].

У деяких випадках складно кваліфікувати однозначно, з якої саме мови (або за посередництвом якої саме мови) – польської чи російської – запозичене слово, бо відповідники наявні в обох мовах, як от: *міг* «мить» (пол. *tię*, рос. *миг*), пор.: *і биті хоч на міг – правдзіві* [Королько Ю. 2006, с. 121]; *мгла* «імла» (пол. *mgła*, рос. *мгла*), пор.: *як за мглою бачу: утікаєш би звіер* [Королько Ю. 2007, с. 30], *судьба отуляна скалами і мглою* [Королько Ю. 2007, с. 33], *буджусь при тобіє што поранок м'яка як мгла* [Королько Ю. 2007, с. 44]; *лгати* «брехати» (пол. *łgać*, рос. *лгать*), пор.: *лжемо як наняти коб нам заздростілі всього навіть того чого не маємо* [Королько Ю. 2007, с. 36], *усьміхаюсь виходжу міжду люде і лгу* [Королько Ю. 2007, с. 36], пор. ще похідне *лгане* «брехня», пор.: *на дев'яти місяць лганя далісь ще ковтнуті* [Королько Ю. 2007, с. 32]; *кажди* «кожен» (пол. *każdy*, рос. *каждый*), пор.: *кажди як звіер в кождум сільній розбіти віска* [Королько Ю. 2006, с. 121], *кажду мінуту би любіла без перестаня* [Королько Ю. 2007, с. 41]; *мінута* «хвилина» (пол. *minuta*, рос. *минута*), пор.: *на сіети раз всьож-такі одскочу перед остатньою мінутою* [Королько Ю. 2007, с. 29], *примаєш сіете за нормальну простоту мінути* [Королько Ю. 2007, с. 29], *кажду мінуту би любіла без перестаня* [Королько Ю. 2007, с. 41].

Юстина Королько використала й інші місцеві слова. Серед них особливої уваги заслуговують давні за походженням лексеми. Скажімо, безпосереднім продовженням праслов'янського кореня *žeg- [ЕСБМ 1985, с. 269] є відомий у підляській говірці прикметник *жежки*, *жешкі* «гарячий», пор.: *перелекани таракани за жежкім сьвітлом* [Королько Ю. 2007, с. 45], *зсохли трави тебе унесут як колоси жежкі віетьор* [Королько Ю. 2007, с. 24], *туолько нога в жешкум піскові* [Королько Ю. 2007, с. 42]. Очевидно, ще у праслов'янській мові, принаймні в частині її діалектів, склалася й видільна частка *ono «тільки» [ЕСУМ 2004, с. 192], яка дотепер відома й у підляському ареалі, у тому числі в ролі протиставного сполучника: *моїє сади сьпівають звучно оно глухо* [Королько Ю. 2007, с. 27], *оно слово остає при мніє* [Королько Ю. 2007, с. 37]. Ю. Королько використала прислівник *мнуого* «багато», пор.: *за мнуого оно одворочуюсь* [Королько Ю. 2007, с. 32], який продовжує праслов'янську основу *tъnog- [ЕСУМ 1989, с. 490] й у варіантах із різними рефлексами *o активно вживаний у межах практично всього західнополіського ареалу, а от у літературній українській мові кваліфікований уже як архаїзм. Зв'язок із праслов'янським формою *vortjati, паралельним до *vortiti [ЕСБМ 1980, с. 64–65] зберігають підляські дієслова *ворочатіся* «повертатися

назад», пор.: *ворочаюсь і скланяю повікє перед скварцьом – взроком без кази* [Королько Ю. 2006, с. 117], *карти ворочаюцьця до господара* [Королько Ю. 2006, с. 121]; *одворочоваті «відвертати»*, пор.: *лініво одворочую твар* [Королько Ю. 2006, с. 122], *одворочую любов виворожану з руки* [Королько Ю. 2007, с. 37]; *одворочоватіся «відвертатися»*, пор.: *за мноуго оно одворочуюсь* [Королько Ю. 2007, с. 32].

Поетеса послуговується також відомими і в інших українських діалектах варіантами загальноновживаних слів, які засвідчують якісь нерегулярні фонетичні модифікації або зміни морфемної структури, як-от: *ковкаті «ковтати»*, пор.: *ковкают будні кольору стіен* [Королько Ю. 2007, с. 36], *город в снові ковкаю з криком* [Королько Ю. 2007, с. 23], *в долінах солодкеї води ковкаєш капслі на бутельках* [Королько Ю. 2007, с. 28], *ти зловів мене як ковкала сонце* [Королько Ю. 2007, с. 41]; *мотилка «метелик»*, пор.: *падаю як зблуджана мотилка при тобіє* [Королько Ю. 2007, с. 20], *женси розвівають сьвітє якби настав день мотилок* [Королько Ю. 2007, с. 41].

Із підляської говірки Ю. Королько перейняла також виразний регіоналізм *сієти «цей»*, пор.: *тож не всолиш мніє на сієти раз* [Королько Ю. 2007, с. 23], *што нас на сієти раз розкінуло по кутках* [Королько Ю. 2007, с. 25], *на сієти раз всьож-такі одскочу перед остатньою мінутою* [Королько Ю. 2007, с. 29], *примаєш сієте за нормальну простоту мінути* [Королько Ю. 2007, с. 30].

Локалізмом, а може, авторським новотвором є прикметник *велізуоразни*, значення якого з контексту точно встановити складно (можливо, «великий»), пор.: *моїє велізуоразни очі навиліют бієли білюсєнькі* [Королько Ю. 2007, с. 32]. Так само не вдалося чітко визначити семантику іменника *гуцар*, можливо, пов'язаного з *густий*, пор.: *в гуцарові крижов аксамітна долоня розтірає мніє віска* [Королько Ю. 2007, с. 33]. Затемнене походження і значення використаних поетесою лексем *таровий*, пор.: *сад таровий* [Королько Ю. 2007, с. 21], *скварець*, пор.: *ворочаюсь і скланяю повікє перед скварцьом* [Королько Ю. 2006, с. 117], *куось*, пор.: *куось зрослась нам в куосьць* [Королько Ю. 2007, с. 31]. Засвідчена в одному з текстів дієслівна форма *долонюют* (*заплієсняни долоні долонюют кішеніє* [Королько Ю. 2007, с. 24]), найімовірніше, авторський новотвір.

Лексична система творів Юстини Королько підтверджує однозначну мовленнєву орієнтацію авторки на місцеву говірку. Поетеса активно використовує підляську лексику різних тематичних груп, усіх лексико-граматичних класів, не уникає характерних для підляського ареалу полонізмів і навіть вузькорегіональних діалектних лексем. Отже, Юстина Королько цілком успішно розвиває локальний літературний стандарт, який на основі підляської живомовної стихії

започаткували Іван та Петро Киризюки, Юрій Гаврилюк, Євгенія Жабінська, Софія Сачко та ін.

Література

- ЕСУМ, 1989. *Етимологічний словник української мови*, т. 3, Київ.
- ЕСУМ, 2004. *Етимологічний словник української мови*, т. 4, Київ.
- Королько Ю., 1997. *Вірші*, в: *Над Бугом і Нарвою*, № 1 (29), с. 11.
- Королько Ю., 2005. *Між золотом і смертюю*, Білельськ.
- Королько Ю., 2006. *Я така одінока*, в: *Український літературний провулок*, т. 6, с. 117–122.
- Королько Ю., 2007. *В зелені рук*, в: *Український літературний провулок*, т. 7, с. 19–45.
- Столярчук Б., 2012. *Спаси мене від любові, помсти і гріха*, в: *Над Бугом і Нарвою*, № 2 (120), с. 33–34.
- Яворський А., 2013. *Українська підляська говірка в поезії Юстини Королько: морфологічний рівень*, в: *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Філологічні науки. Мовознавство*, Луцьк, № 1 (250), с. 145–150.
- Яворський А., 2014. *Українська підляська говірка в поезії Юстини Королько: фонетичний рівень*, в: *Волинь філологічна: текст і контекст. Лінгвостилістика ХХІ ст.: стан і перспективи*, Луцьк, вип. 17, с. 303–315.
- ЭСБМ, 1980. *Этымалагічны слоўнік беларускай мовы*, т. 2, Мінск.
- ЭСБМ, 1985. *Этымалагічны слоўнік беларускай мовы*, т. 3, Мінск.